

НАДАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ ПОТЕРПІЛОМУ ВІД ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНОЇ ПРИГОДИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

PROVIDING PROFESSIONAL LEGAL ASSISTANCE TO THE VICTIM OF TRAFFIC ACCIDENT IN CRIMINAL PROCEEDINGS: INTERNATIONAL STANDARDS AND FOREIGN EXPERIENCE

Грібов М.Л., д.ю.н., професор,
провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності навчально-наукового інституту №1
Національна академія внутрішніх справ

Червінський В.В., д.філос.,
старший інспектор сектору організації «Служба освітньої безпеки»
Головне управління національної поліції України у Вінницькій області

У статті проведено системний аналіз міжнародних правових актів та законодавства зарубіжних країн в частині надання правової допомоги потерпілому в кримінальному провадженні. Визначено найбільш вдалі практики та ефективні засоби правового врегулювання надання жертвам злочинів професійної правничої допомоги, а також подано оцінку можливості і доцільності їх застосування для представництва потерпілих від ДТП в Україні. Внесено пропозиції щодо застосування в Україні міжнародних стандартів та зарубіжного досвіду представництва потерпілого від ДТП у кримінальному провадженні. Зокрема, запропоновано використати положення Рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи CM/Rec(2023)2 від 15 березня 2023 р., а також окремі елементи досвіду Чеської Республіки, ФРН та Королівства Нідерланди щодо прав, послуг і підтримки потерпілих від злочинів (з урахуванням особливостей національного законодавства). Акцентовано, що в Україні, доцільно вжити таких заходів: формально визначити представництво потерпілого у кримінальному провадженні як окремий вид адвокатської діяльності, а також як окремий вид правничих послуг з надання безоплатної вторинної правової допомоги – шляхом внесення змін і доповнень до ч. 1 ст. 19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та до ч. 2 ст. 13 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу»; встановити, що участь адвоката як представника потерпілого обов'язкова у кримінальних провадженнях, пов'язаних із сексуальним насильством, катуванням, заподіянням жертві злочину смерті, тяжких тілесних ушкоджень, а також у тих провадженнях, де це буде визначено судом через їх особливу складність – шляхом внесення відповідних змін і доповнень до КПК України; законодавчо віднести до осіб, яким вторинна правнича допомога має надаватися безоплатно (за рахунок держави), жертв злочинів у зазначених кримінальних провадженнях та ін.

Ключові слова: потерпілий, дорожньо-транспортна пригода, кримінальне провадження, правнича допомога, адвокат, представник.

The article carries out a systematic analysis of international legal acts and the legislation of foreign countries in terms of providing legal assistance to victims in criminal proceedings. The most successful practices and effective means of legal settlement of providing professional legal assistance to victims of crimes are determined, as well as an assessment of the possibility and feasibility of their application for the representation of victims of traffic accidents in Ukraine is determined. The suggestions are made to implement international standards and foreign experience of representation of the victim of traffic accident in criminal proceedings in Ukraine. In particular, it is proposed to use the provisions of the Recommendations of the Committee of Ministers of the Council of Europe CM/Rec(2023)2 of March 15, 2023, as well as certain elements of the experience of the Czech Republic, Germany and the Kingdom of the Netherlands regarding the rights, services and support of crime victims (taking into account the peculiarities of national legislation). It is emphasized that in Ukraine the more useful to take the following measures: to formally define the representation of the victim in criminal proceedings as a separate type of advocacy, as well as as a separate type of legal services for the provision of free secondary legal assistance – by making changes and additions to the Part 1 of the Art. 19 of the Law of Ukraine “On the Advocacy and advocacy practice” and to the Part 2 of the Art. 13 of the Law of Ukraine “On Free Legal Aid”; establish that the participation of a lawyer as a representative of the victim is mandatory in criminal proceedings related to sexual violence, torture, infliction of capital crime on the victim, grievous bodily harm, as well as in those proceedings where it will be determined by the court due to their particular complexity – by introduction of relevant changes and additions to the Code of Criminal Procedure of Ukraine; by law, to include victims of crimes in the specified criminal proceedings, etc., among the persons to whom secondary legal aid should be provided at the expense of the state.

Key words: victim, traffic accident, criminal proceedings, legal aid, lawyer, representative.

Постановка проблеми. Проблема травмування та загибелі людей через злочинні порушення правил дорожнього руху й експлуатації транспортних засобів в Україні та в усьому світі набуває дедалі більшої актуальності через неухильне збільшення кількості автомобілів і водіїв, масове застосування індивідуального електротранспорту, інтенсифікацію дорожнього руху. Важкі травми, яких зазнають жертви дорожньо-транспортних пригод (ДТП), часто призводять до їх миттєвої загибелі або ж до болісної смерті впродовж певного періоду після події, що фактично є позбавленням людини права на життя.

Одночасно кримінальні провадження щодо злочинів проти безпеки дорожнього руху часто закриваються з формальних підстав, а для доведення вини особи, яка спричинила ДТП, бракує доказів. При цьому порушуються права потерпілих від дорожньо-транспортних пригод. Вони

не лише позбавлені компенсації за спричинену моральну та матеріальну шкоду, а й отримують додаткову моральну травму через фактичну несправедливість, яка за суто формальними ознаками є цілком законною.

Виправлення такого становища полягає не лише у вдосконаленні роботи органів досудового розслідування та прокуратури, а й в забезпеченні ефективності інституту представництва адвокатом потерпілого від ДТП. Саме цей інститут наразі може розглядатися як одна з важливих гарантій забезпечення виконання завдань кримінального провадження у справах досліджуваної категорії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Запорукою ефективності та розвитку цього інституту є розробка його теоретичних засад. Відповідного наукового дослідження досі не проводилося. Проте сьогодні наявне теоретичне підґрунтя для такого дослідження, що сформоване вітчиз-

няними вченими, які вивчали проблеми процесуального статусу потерпілого у кримінальному провадженні, представництво адвокатом його інтересів (Ю. П. Аленін, В. О. Боняк, Т. В. Варфоломєєва, І. В. Гловюк, І. В. Гора, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, О. П. Кучинська, О. М. Ларін, Л. М. Лобойко, Т. В. Лукашкіна, М. А. Погорецький, Н. З. Рогатинська, В. М. Тертишник, Л. Д. Удалова, С. С. Чернявський, В. Ю. Шепітько, В. П. Шибіко, С. П. Щерба, О. Г. Яновська та інші), а також науковцями, які працювали над криміналістичними та кримінальними процесуальними аспектами розкриття та розслідування злочинних порушень правил безпеки дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів (Т. В. Авер'янов, М. Г. Богатирьов, В. І. Жулев, Б. Л. Зотов, М. П. Зуєв, В. М. Махов, В. А. Мисливий, С. Г. Новіков та інші).

Мета статті – внесення пропозицій щодо застосування в Україні міжнародних стандартів та зарубіжного досвіду представництва потерпілого від ДТП у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Аналіз рішень ЄСПЛ у справах, розпочатих за заявами проти України щодо порушення ст. 2 Європейської конвенції з прав людини (право на життя), дозволяє дійти висновку, що значну частину таких справ становлять ті, що пов'язані із загибеллю людей внаслідок ДТП. Зазвичай розслідування та судовий розгляд у таких справах тривають чи не десятки років (до прикладу, Рішення від 26 травня 2016 р. в справі «Тучін та Тучіна проти України», заява № 40458/08 та закриваються у зв'язку із закінченням строку давності притягнення до кримінальної відповідальності [2, с. 113–117].

Зазначені справи ЄСПЛ розглядає за правилами спрощеного провадження, а у своїх висновках вживає формулювання на зразок: «Уряд України не навів жодного факту або аргументу, здатного переконати суд дійти іншого висновку...». Такі рішення оскарженню не підлягають. Вони негативно впливають на міжнародний імідж України, руйнують авторитет її правоохоронних органів і судової системи, а також спричиняють значні витрати з державного бюджету через призначення великих сум компенсацій (до прикладу, у справі «Ніна Куценко проти України» ця сума сягнула 74 786 євро). Через значну кількість подібних рішень продовжують накопичуватися, а Комітет міністрів Ради Європи посилює політичний тиск на Уряд України з метою їх якнайшвидшого виконання [2, с. 113–117].

Тому сьогодні особливої актуальності набуває приведення у відповідність до вимог Конвенції та практики ЄСПЛ досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень щодо злочинів проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів. Невід'ємною складовою досягнення цієї мети вважаємо вивчення та аналіз міжнародних стандартів і позитивного зарубіжного досвіду надання професійної правничої допомоги потерпілому від ДТП.

Ураховуючи стрімке зростання як кількості ДТП, так і їх жертв у всьому світі, питання юридичного захисту жертв автокатастроф гостро стоїть на порядку денному багатьох країн [1]. Проте проблеми надання професійної правничої допомоги потерпілим від злочинів проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів не виступають окремим предметом правового регулювання на рівні міжнародного права та національного законодавства окремих держав. Питання забезпечення прав та інтересів потерпілих від кримінальних правопорушень урегульовуються або без орієнтації на ту чи іншу категорію злочинів, або з чіткою орієнтацією на умисні тяжкі та особливо тяжкі насильницькі злочини та злочини проти статевої свободи і недоторканості особи. Те саме можна стверджувати і про напрями наукових розвідок зарубіжних учених.

Тому в межах нашого дослідження будемо спиратися на міжнародні стандарти та зарубіжний досвід представництва потерпілих у кримінальних провадженнях загалом.

Водночас, визначаючи найбільш вдалі практики та ефективні засоби правового врегулювання надання жертвам злочинів професійної правничої допомоги, будемо орієнтуватися на можливість і доцільність їх застосування для представництва потерпілих від ДТП в Україні.

Аналіз формування та розвитку інституту представництва у кримінальних провадженнях протягом другої половини XX ст. та вже минулої частини XXI ст. свідчить про поступові зміни та збільшення уваги міжнародних організацій і законодавчих органів розвинутих демократичних країн до забезпечення прав потерпілого. Ще декілька десятиліть тому ці права зводилися до інформування відповідних органів про вчинення злочину, а обов'язки – до надання показань на стадіях досудового розслідування й судового розгляду.

Першочергово у міжнародній практиці почали підніматися і нормативно урегулюватися питання щодо відшкодування шкоди, спричиненої потерпілим кримінальними правопорушеннями. Так, 28 вересня 1977 р. було прийнято Резолюцію (77) 27 Комітету Міністрів Ради Європи «Про відшкодування потерпілим від злочину», а 24 листопада 1983 р. – Європейську конвенцію про відшкодування потерпілим від насильницьких злочинів. Останнім документом встановлено мінімальний рівень фінансової компенсації для жертв зазначеної категорії кримінальних правопорушень.

Пізніше розпочалося і унормування питань участі потерпілого у кримінальному провадженні. Важливою об'єктом у цьому напрямі стало прийняття Організацією Об'єднаних Націй у листопаді 1985 р. Декларації щодо основних принципів правосуддя для жертв злочинів. Основні ідеї цього документа – справедливе відношення до жертви, гарантування права потерпілого на доступ до правосуддя, забезпечення йому компенсації за шкоду, завдану кримінальним правопорушенням.

Згодом, у 2001 р., Рада Європейського Союзу прийняла обов'язкове для всіх країн-членів Рішення про статус потерпілих у кримінальному провадженні, де було закріплено право потерпілих на доступ до інформації, правової допомоги, а також право на так зване посередництво.

14 червня 2006 р. Комітет Міністрів Ради Європи видав Рекомендацію Rec (2006)8 державам-членам про допомогу потерпілим від злочинів. Цей документ, серед іншого, містить норми щодо розроблення стандартів добору та навчання працівників і волонтерів, які надають безпосередню допомогу потерпілим з тим, щоб надавати допомогу жертвам злочинів відповідно до професійних стандартів, забезпечити їх захист від вторинної віктимізації. Проте у цьому документі бракувало уваги гарантуванню прав потерпілих на правову допомогу у кримінальному провадженні.

Наступним вагомим кроком щодо регламентації правового статусу потерпілих стала Директива ЄС 2012/29/ЄС, якою на усіх країн-членів Європейського Союзу було покладено обов'язок унормування переліку прав жертв злочинів, забезпечення їх різнобічною підтримкою та допомогою. Даний документ, у порівнянні з попередніми, більш чітко визначив стандарти прав та рекомендовані заходи захисту жертв злочинів.

При цьому у ст. 13 Директиви встановлено право потерпілого на правничу допомогу, яке сформульоване таким чином: «Держави-члени повинні забезпечити постраждалим особам доступ до правничої допомоги, якщо вони мають статус сторони кримінального провадження. Умови або процесуальні правила, за яких постраждалі особи мають доступ до правової допомоги, визначаються національним законодавством».

Крім того, у ч. 3 ст. 25 Директиви 2012/29/ЄС зазначено: «держави-члени повинні рекомендувати особам, відповідальним за підготовку адвокатів, створювати умови для проходження ними загальної та спеціальної

підготовки, спрямованої на покращення обізнаності адвокатів стосовно потреб потерпілих».

Дослідження, проведені М. А. Погорецьким та Д. Б. Сергєєвою ще у 2017 р., засвідчили, що стандарти, наведені у вказаних вище документах, переважно не знайшли місця у законодавстві України [3, с. 118–123]. За шість років, що минули з часу проведення вказаних досліджень, не відбулося значних позитивних зрушень у цьому напрямі. Подані до Верховної Ради України законопроекти щодо імплементації до вітчизняного законодавства стандартів захисту прав потерпілих залишаються нерозглянутими.

Водночас на міжнародному рівні спостерігається удосконалення та розширення зазначених стандартів. Так, 15 березня 2023 р. Комітетом міністрів Ради Європи прийнято Рекомендацію CM/Rec(2023) 2 державам-членам щодо прав, послуг і підтримки потерпілих від злочинів. Серед іншого, там передбачено індивідуальну оцінку потреб і вразливості потерпілого. Регламентовано заходи із забезпечення його прав розуміти і бути зрозумілим, отримувати необхідну інформацію (у тому числі щодо кримінального провадження), бути почутим (збирати та подавати докази, давати пояснення, показання); отримувати компенсацію від правопорушника та (або) від держави, одержувати захист від вторинної та повторної віктимізації, від залякування та помсти, а також від порушень приватного життя й гідності тощо.

Окремо зазначимо, що ст. 12 Рекомендації CM/Rec(2023)2 установлює право потерпілого на правничу допомогу. Зокрема, частина перша цієї статті передбачає: «держави-члени повинні забезпечити потерпілим доступ до правової допомоги, принаймні, якщо вони мають статус сторони кримінального провадження».

Зауважимо, що в Україні потерпілі від тяжких та особливо тяжких злочинів, у тому числі й жертви ДТП, не є стороною кримінального провадження (провадження щодо таких злочинів не можуть здійснюватися у формі приватного обвинувачення). Але аналіз наведеного положення Рекомендації CM/Rec(2023)2 дозволяє стверджувати, що ця умова не є обов'язковою, а бажано, аби держави-члени забезпечували потерпілим доступ до правничої допомоги незалежно від віднесення потерпілого національним законодавством до сторони кримінального провадження. Вважаємо, що саме такий підхід доцільно застосувати в Україні.

Особливість зазначеного документа полягає і у тому, що стандарти допомоги потерпілим, заходи із забезпечення їхніх прав та гарантії безпеки встановлюються незалежно від тяжкості вчинених кримінальних правопорушень, їх поділу на умисні та необережні. З нашого погляду, це створює належні умови для забезпечення прав потерпілих від ДТП на рівні національного законодавства.

Це стосується, зокрема, і відшкодування шкоди, спричиненої злочином. Так, ч. 1 ст. 14 Рекомендації CM/Rec(2023)2 визначає необхідність розробки та затвердження державної схеми компенсації потерпілим від злочинів, яка не залежить від кримінального правопорушення, за умови, що шкода сталася внаслідок злочину.

Наведені вище акти міжнародного права, безумовно, мали вплив на національне законодавство окремих країн. При цьому основна увага законодавців держав ЄС завжди припадала на тяжкі й особливо тяжкі злочини, серед яких превалюють сексуальні кримінальні правопорушення, торгівля людьми, злочини на ґрунті расової чи релігійної ненависті [4, с. 30–40].

Так, для прикладу, саме зростання сексуальної злочинності у Нідерландах сприяло запровадженню схеми авансових платежів для потерпілих від таких злочинів, яка була прийнята у 2011 р. [5]. Водночас це стимулювало розвиток інституту представництва та діяльності адвокатів у всіх кримінальних провадженнях, сформувавши власне категорію адвокатів-представників потерпілих.

Загалом, на відміну від вітчизняної практики, юридичне представництво потерпілого у Нідерландах зазнало інтенсивного розвитку завдяки конкретним крокам з боку законодавчих органів країни. Так, з метою отримання доступу потерпілих до юридичного представництва у 2006 р. було прийнято Закон, який дозволяє їм отримати виплату від держави на послуги адвоката в розмірі 1155 євро. Щоправда це стосувалося лише жертв тяжких та особливо тяжких умисних злочинів [6]. Разом з тим вже сама наявність у законодавстві подібних положень свідчить про виокремлення інституту представництва потерпілих як специфічного напрямку надання професійної правничої допомоги. Крім того, адвокати потерпілих від кримінальних правопорушень у Нідерландах зобов'язані вступити до вузькоспеціальної організації та пройти особливий навчальний курс, оскільки їхня діяльність визнається законодавцем окремим різновидом адвокатської діяльності [4, с. 30–40].

Аналогічні інститути створено і у деяких інших країнах ЄС. Так, Закон Чеської Республіки «Про жертв карних діянь» від 30 січня 2013 року встановлює право потерпілого на отримання професійної допомоги (у т. ч. психологічної, соціальної, правової та іншої). При цьому надавачі такої допомоги мають бути занесені до спеціального державного реєстру (§ 4, гл. 2 розд. 1). У § 5 вказаного нормативно-правового акта установлюються вимоги щодо надання потерпілим професійної допомоги на безоплатній основі. Серед іншого, нормами закону передбачено, що особи, внесені до реєстру надавачів професійної допомоги жертвам карних діянь, зобов'язані надати професійну допомогу невідкладно і безоплатно на прохання особливо вразливої жертви, яка потребує такої допомоги.

Правовій допомозі присвячено § 6 та 47 вказаного Закону. Зокрема, там визначено, що правова допомога надається жертві на її прохання безоплатно за умов та в обсязі, визначених іншим правовим приписом. Надавати таку допомогу може лише адвокат (§ 6), який за його заявою внесений Міністерством юстиції до реєстру надавачів допомоги жертвам карних діянь для послуг, що полягають у правовій допомозі (п. 1–3 § 47). При цьому адвокат повинен надати правову допомогу безоплатно саме у тому обсязі, який був зазначений ним у заяві про внесення до зазначеного реєстру (п. 1–3 § 47).

На відміну від законодавства Нідерландів, Закон Чеської Республіки «Про жертв карних діянь» не пов'язує надання потерпілому професійної правничої допомоги (у тому числі безоплатної) з певним видом злочину. У цьому вбачаємо елемент правового регулювання, який доцільно запозичити вітчизняному законодавцю, у тому числі для забезпечення прав осіб, потерпілих від ДТП.

Водночас важливою перевагою системи Нідерландів є існування спеціального державного фонду компенсацій потерпілим. Функціонування цього фонду регламентовано Законом Королівства Нідерланди від 26 червня 1975 р. «Про фонд відшкодування шкоди від насильницьких злочинів». У разі якісного представництва адвокатом, жертва отримує компенсацію незалежно від наявності коштів у особи, злочинними діями якої було завдано шкоди. Мова йде про внесення державою авансу постраждалим, після чого вже сама держава вимагає його від винуватця. Так, за цією програмою у випадку насильницьких злочинів сума не обмежується, за всі інші види злочини максимальна сума компенсації становить 5000 євро. Гарантія отримання компенсації потерпілим і відстоювання його інтересів стимулює звернення до інституту представництва серед потерпілих, що може бути запозичено і в національну практику.

Досліджуючи досвід ФРН щодо представництва потерпілого у кримінальному провадженні, Р. О. Ємельянов відмічає, що в Німеччині жертві злочину надається допомога у залученні адвоката, якщо стосується певних категорій

злочинів, або є складною (за юридичними ознаками або фактичними обставинами), а потерпілий не може ефективно захистити свої інтереси. В таких випадках адвокат-представник залучається рішенням головуючого судді. Це рішення не може бути оскаржено. Проте протягом часу, визначеного судом, потерпілий може залучити адвоката за угодою, відмовившись від надання безоплатної правової допомоги [7, с. 76].

З нашого погляду, користування правничою допомогою є правом, а не обов'язком людини. Тому примусове залучення адвоката для представництва інтересів потерпілого вважаємо недоцільним. Водночас цілком раціональним є віднесення до обов'язку суду роз'яснення потерпілому цього права та з'ясування його думки з приводу його реалізації, а у разі згоди – винесення рішення про призначення адвоката-представника за рахунок держави.

З-поміж німецьких нормативно-правових актів щодо захисту прав жертв злочинів звертає на себе увагу «Закон про відшкодування збитків жертвам кримінальних злочинів», прийнятий у 1976 р., що врегульовує питання забезпечення компенсації особам, які зазнали насильства на території країни за рахунок коштів державного бюджету [8, с. 44–46]. Але умовою ефективного реалізації його положень є надання потерпілому правничої допомоги, що здійснюється професійним адвокатом.

У США в площині інституту юридичного представництва жертв злочинів основоположним актом є Біль 1982 р. «Про захист жертв та свідків злочину», який передбачає право потерпілих на захист від правопорушника, право на сповіщення про судові процедури та участь них, право на консультацію з обвинувачем, право на реституцію, на інформацію про вирок чи звільнення підсудного та інше.

Відтак, законодавче закріплення таких базових прав потерпілого є ефективним механізмом гарантії участі потерпілого у судовому процесі, особливо коли мова йде про справи щодо ДТП. Що стосується правового статусу представника потерпілого, він повною мірою прирівнюється до захисника обвинуваченого та передбачає право адвоката на представництво і захист інтересів потерпілого на всіх стадіях кримінального процесу [9].

У сфері дорожньо-транспортних пригод у США діють так звані «адвокати по травмах», які власне і представляють інтереси потерпілих в автокатастрофах. При цьому варто відмітити, що їх основною метою є вигреш у цивільній справі, зокрема що стосується питань компенсації, оскільки без залучення представника, навіть при очевидній вині обвинуваченого, суд може не винести рішення про відшкодування збитків [10]. Такий стан речей свідчить про те, що і у США наявна формальна спеціалізація адвокатів, що надають правничу допомогу жертвам злочинів, які були травмовані, зокрема унаслідок ДТП.

Щодо питань компенсації потерпілим шкоди, завданої злочинно, то загальною особливістю країн англо-американської правової системи є спрямованість на надання реальної допомоги жертвам кримінальних правопорушень. Розгляд позовів щодо відшкодування заподіяної злочинно шкоди відбувається в порядку цивільного судочинства

на підставі норм деліктного права, де основними джерелами правового регулювання виступають судові прецеденти.

Законодавство Великобританії передбачає повноцінну компенсацію заподіяної злочинно шкоди за рахунок державних асигнувань лише при вчиненні кримінально караних діянь проти життя та здоров'я. В інших випадках компенсація шкоди жертвам злочинів відбувається за рахунок страхових виплат з різних фондів, що діють, звичайно, на легітимній основі. У цьому випадку варто виокремити спеціальну тарифну схему страхових виплат, яка застосовується у Великобританії, на основі Національного кодексу прав потерпілого (The Code of Practice for Victims of Crime). Зазначена схема містить докладний опис підстав, умов і розмірів страхових виплат залежно від обставин конкретного страхового випадку [8, с. 44–46].

Висновки. Комплексний аналіз міжнародних стандартів і досвіду розвинутих демократичних країн щодо представництва інтересів потерпілого у кримінальному провадженні дозволяє стверджувати, що в Україні доцільно використати положення Рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи CM/Rec(2023)2 від 15 березня 2023 р., а також окремі елементи досвіду Чеської Республіки, ФРН та Королівства Нідерланди щодо прав, послуг і підтримки потерпілих від злочинів (з урахуванням особливостей національного законодавства). Зокрема, доцільно вжити таких заходів: формально визначити представництво потерпілого у кримінальному провадженні як окремий вид адвокатської діяльності, а також як окремий вид правничих послуг з надання безоплатної вторинної правової допомоги – шляхом внесення змін і доповнень до ч. 1 ст. 19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та до ч. 2 ст. 13 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу»; встановити, що участь адвоката як представника потерпілого обов'язкова у кримінальних провадженнях, пов'язаних із сексуальним насильством, катуванням, заподіянням жертві злочину смерті, тяжких тілесних ушкоджень, а також у тих провадженнях, де це буде визначено судом через їх особливу складність – шляхом внесення відповідних змін і доповнень до КПК України; законодавчо віднести до осіб, яким вторинна правнича допомога має надаватися безоплатно (за рахунок держави), жертв злочинів у зазначених кримінальних провадженнях; до переліку відомостей, обов'язкових для внесення до реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правничу допомогу, віднести дані щодо можливості представництва адвокатом потерпілого у кримінальному провадженні; розробити та запровадити обов'язковий навчальний курс для підготовки та підвищення кваліфікації адвокатів, які надають безоплатну правничу допомогу потерпілим від злочинів, до якого, з-поміж іншого, включити модулі: «Психологічна підтримка потерпілих»; «Взаємодія представника потерпілого із стороною обвинувачення»; «Процесуальні основи представництва потерпілого у кримінальному провадженні»; «Цивільний позов у кримінальному провадженні»; «Представництво у кримінальному провадженні потерпілих від ДТП».

ЛІТЕРАТУРА

- Road traffic injuries and deaths – A global problem. 2023. URL: <https://www.cdc.gov/injury/features/global-road-safety/index.html>.
- Ліщина І. Ю. Проведення ефективного розслідування фактів порушення статей 2 та 3 європейської конвенції з урахуванням висновків європейського суду з прав людини. Практика Європейського суду з прав людини в діяльності органів прокуратури і суду: виклики та перспективи: матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 13 черв. 2018 р.). Київ: Нац. акад. прокурат. України, 2018. С. 113–117.
- Погорецький М. А., Сергеева Д. Б. Проблемні питання реалізації процесуального статусу потерпілого у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: ПРАВО*. 2017. Вип. 46. Т. 2. С. 118–123.
- Chervinskyi V., Hribov M. Foreign practices of representing a victim of a traffic accident in criminal proceedings. *Law Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2023. № 13 (2). P. 30–40.
- Elbers N., Meijer S., Bexx S., Schijns A.J.J.G., Akkermans A. The role of victims' lawyers in criminal proceedings in the Netherlands. *European Journal of Criminology*. 2020. № 19 (4). P. 830–848. DOI: 10.1177/1477370820931851
- Boer W. Legal Aid in the Netherlands. 2023. URL: <https://amsterdam-mamas.nl/articles/legal-aid-in-the-netherlands/#>.
- Смельянов Р. О. Адвокат-представник потерпілого у кримінальному процесі: дис. ... д-ра філософії: спец. 081 «Право». Кропивницький, 2023. 233 с.

8. Глобенко Г. І. Міжнародні правові стандарти та зарубіжний досвід щодо відшкодування шкоди, заподіяної злочином. *Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 21 листоп. 2018 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 44–46.

9. Ємельянов Р. О. Зарубіжний досвід регламентації кримінальної процесуальної діяльності адвоката-представника потерпілого. *Наше право*. 2020. № 3. С. 119–127. DOI: 10.32782/LAW.2020.3.19, с. 119–1270.

10. Butschky J. Maryland drunk driving accident victims: Don't let the tables get turned on you! Why you need an experienced injury lawyer. 2023. URL: <https://www.marylandattorneys.us/maryland-drunk->